

צוויי מינים ליבע – אַ פאַר לידער אויף יידיש

Två sorters kärlek – ett par dikter på jiddisch

På senare tid märks ett allt större intresse för kvinnliga jiddischpoeter från första hälften av 1900-talet. Man doktorerar i ämnet, har seminarier om enskilda författarinnor, skriver biografier och översätter till allt fler språk.

Senast förra året utkom Beila Engelhard-Titelmans svenska översättning av Anna Margolins samlingsverk "Lider" och nu i mars var det premiär för Ida Gillners och Louise Vaases CD "Shtoltse lider" med sånger av kvinnliga jiddischpoeter till egenkomponerad musik. Nästa år är det kanske dags för en svensk utgåva av Debora Fogels modernistiska dikter från mellankrigstidens Lemberg.

En intressant bekantskap är Rukhl Fishmans diktning. Som ung flicka flyttade hon från Los Angeles till Israel,

Rukhl Fishman

där hon levde på kibbutzen Beit-Alfa fram till sin död 1984, endast 49 år gammal. I USA hade hon stiftat bekantskap med Malka Heifetz Tussman, som inspirerade henne att skriva poesi på jiddisch. Väl i Israel ingick hon i författargruppen Yung Yisroel, där hennes beskyddare och mentor var Avrom Sutzkever.

I förordet till samlingsvolymen "I want to fall like this" med dikter av Rukhl Fishman räknar David D. Roskies upp stjärnorna bland kvinnliga jiddischpoeter, där han inte tycker att Fishman passar in: varken i Anna Margolins erotiska poesi, Celia Dropkins självutlevelse, Malka Heifetz Tussmans pseudo-bibliska dikter eller Rokhl Korn's nationella elegier. Hon har inte heller skrivit dikter för barn som Kadya Molodowsky eller klagovisor om jiddischspråkets förestående död.

Vid mottagandet av Mangerpriset i Israel 1978 citerade hon Itsik Manger och sa att "jiddisch är hemlöst också i sitt eget hem". Hon hade beslutat att inte skriva på sitt nya hemlands språk utan på det hon fört med sig från USA. Och det var inte gångbart på 1960-talet, då hon debuterade, utan ansågs närmast vara antiisraeliskt.

Fishmans poesi är oftast okomplicerad, ren och rak som i den första dikten *Ikh bet dikh* från *Vilde tzig*, Tel Aviv 1976, men i den följande *Yam mikh arum* ur *Zun iber alts*, Tel Aviv 1962, har hon skapat nya ord på ett raffinerat sätt: *arumyamen*, *durkhkhvalyen*, *avekzamd*n – omslutas av havet, genomsköljas av vågor, föras bort av sanden...

איך בעט דיק

שרעק זיך ניט.

דיינע אויגן

וועל איך פֿאַרמאַכן.

איך אליין.

מיט מיינע ליפן.

דיינע אויגן

מיט מיינע ליפן.

שאַ.

שאַ. שאַ.

אוי שרעק זיך ניט.

Ikh bet dikh

Shrek zikh nit.

Dayne oygn

vel ikh farmakhn.

Ikh aleyen.

Mit mayne lipn.

Dayne oygn

mit mayne lipn.

Sha.

Sha. Sha.

Oy shrek zikh nit.

*

ים מִיך אַרום

ים מִיך אַרום,

כוואַליע מִיך דורך –

און דערנאָך,

כאַטש דו זאַמדסט מִיך אַוועק,

בלייבט מִיך אויער אַ מושל

ווי עס דונערט אַ זכורן,

ווי עס פערלט דייך קול.

Yam mikh arum

Yam mikh arum,

khvalye mikh durkh –

un dernokh,

khotsh du zamdst mikh avek,

blaybt mayn oyer a mushl

vu es dunert a zikorn,

vu es perlt dayn kol.